

פנינים

צאתכם לשלום...

מנהג ישראל לומר בליל שבת במזמור 'שלום עליכם' צאתכם לשלום מלאכי השלום, מלאכי עליון, ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: (ג' פעמים).

וידוע התמיהה, מדוע אומרים למלאכים 'צאתכם לשלום', כאשר בקושי כעת הגיעו?

בספר תוספת שבת כתב בשם גדול אחד שמחק את הפיסקא 'צאתכם לשלום'. ונחלק עליו בשערי תשובה (או"ח סימן רסב ס"ק ב') שאמירת "צאתכם לשלום" למלאכים בליל שבת, אין הכוונה שדוחה את המלאכים מעליו, אלא שבעת שיצאו יהיה יציאתם לשלום. ואין למחוק דבר שנהגו ברוב ישראל.

ושמעתי לבאר בזה שאין אנו יודעים מתי יצאו המלאכים, ואין קובעים דיבור מיוחד ליציאה, ולכן כבר אומרים להם בביאתם, שכאשר יצאו יהיה לשלום. ואכן יש גורסים 'בצאתכם לשלום', והכוונה שכאשר יצאו יהיה יציאתם לשלום.

בספר שם משמואל (פרשת ויצא עמוד שלה) כתב בשם אביו בעל האבני נזר, וכן מפורש בשפת אמת (בראשית תרמא, ויצא תרסא) ש'צאתכם לשלום' מתייחס למלאכים המלווים אותו ביום חול, ואילו אמירת 'שלום עליכם' מתייחס למלאכים הבאים ללוותו בשבת.

קודש הקדשים: תירוץ מלהיב שח הג"ר שמשון דוד פינקוס זצ"ל (שבת מלכתא עמוד כט) שאפילו נוכחות של מלאכים, מפריעה לבחינת 'חדר ייחוד' של כנסת ישראל עם הקב"ה בליל שבת, ולכן מבקשים מהמלאכים שיצאו. כענין הפסוק (ויקרא פרק טז יז) וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֵהָל מוֹעֵד בָּבֹאוּ לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ עַד צֵאתוֹ. ומבואר במדרש (ויקרא רבה פרק כא יב) שאפילו המלאכים לא יהיו בקודש הקדשים במקום השראת השכינה בזמן זה.

שמעתי אומרים, אם יש בעיות בשלום בית יש 'סגולה לשלום בית', לא לומר את הפיסקא 'צאתכם לשלום', כדי שמלאכי השלום יישארו בבית וכך יפסקו המריבות (א.פ.). ❖

(שם) הכוונה שהקדוש ברוך הוא שהתהלכו אבותי לפניו על ידי המלאך הגאל אתי, הוא יברך את הנערים.

יעקב אבינו: במאבק של יעקב אבינו עם שרו של עשו כתוב (בראשית פרק לב פסוקים כז-ל) וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁלַחְךָ כִּי אִם בְּרַכְתָּנִי: וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה נָא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל לְשִׁמִּי וַיַּבְרֶךְ אֹתוֹ שָׁם. ופירש הרמב"ן (שם) שהמלאך השיב ליעקב שאין לו תועלת בידיעת שמו, כי אין למלאך כח ויכולת אם יקרא אליו לא יענהו ולא יושיעו מצרותיו, ולכן יבקש רק לד' לבדו. אבל עתה אברך אותך כי כן צוותי.

ביאור הצדדים האם מותר לומר 'מכניסי רחמים'

2. אסור לבקש רחמים מהמלאכים

הרמב"ם (הקדמה לפרק חלק) כתב, שאחד מעיקרי האמונה, הוא שצריך לעבוד ולפנות ולהתפלל רק לה' ולא לעשות כך אל מי שתחתיו כגון מלאכים וכדומה וגם לא להשתמש בהם כאמצעים להתקרב אליו אלא רק אל ה' בלבד 'ורוב התורה מזהרת עליו'. וכמו שאנו אומרים 'אני מאמין באמונה שלמה, שהבורא יתברך שמו לו לבדו ראוי להתפלל, ואין ראוי להתפלל לזולתו'.

הירושלמי (ברכות) אומר שבשר ודם שיש לו צרה, אינו נכנס לאדונו מיד, אלא עומד בפתח וקורא לעבדו או לבן ביתו, ומודיע לו שהגיע ואז או שמכניסו או שלא. אבל אצל הקב"ה אינו כן, אלא אם בא על אדם צרה, 'לא יצווח לא למיכאל ולא לגבריאל', אלא לי יצווח, ואני עונה לו מיד.

הרמב"ן (דרשת תורת ה' תמימה) הביא את דברי הירושלמי, בנידון סוג העבודה זרה השלישית הנקראת 'לעבוד למלאכים', וכתב 'שאפילו להתפלל להם על דרך זה, אסור לנו, ולפי זה אסור לנו

לומר מכניסי רחמים'. וכן נקט המהר"ל מפראג (נתיבות עולם נתיב עבודה פרק יב) שאין ראוי לומר 'מכניסי רחמים', כי 'דבר זה כאילו מתפלל אל המלאכים שיכניסו רחמינו, ולא מצאנו זה. ואין לבקש ולהתפלל למלאכים, אלא אך ורק לה' אלוקינו השומע קול תפילה.

ובשו"ת חתם סופר הביא את דברי המהר"ל וביארם, וסיים שהוא נוהג לומר עם כולם, כי 'הן א-ל-כביר לא ימאס ודילוגו עלי אהבה', אבל את 'מכניסי רחמים' אינו אומר, ומאריך בנפילת אפים עד שהגיע ש"ץ ל'שומר ישראל'.

ובספר כתר ראש (הלכות שבת ועירובין עמוד סד) ובסידור עיון תפילה (להג"ר יעקב צבי מקלענבורג זצ"ל מחבר ספר 'הכתב והקבלה') מובא כי רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל לא היה אומר פזמון 'ברכוני לשלום' בליל שבת, וכן 'מלאכי רחמים', ואין לבקש ממלאכים, כי אין להם כח מאומה. ובמקום 'מלאכי רחמים' אמר 'אבות עולם אהובי עליון חלו נא', אבל לא מחה באומרים. וכן נהג האגרות משה וכתב שכך נהג אביו. וכן הורה הג"ר מאיר סולויצ'יק זצ"ל שלא לבקש ברכה מהמלאכים כפי שמבואר בכתר ראש (מ.י.).

ועיין בקרבן נתנאל (על הרא"ש ראש השנה סוף פרק א') שמחק את כל פסקא זו מסידורו. וכן את הפסקא 'מידת הרחמים'.

בהקדמת לב אליהו מובא, שהג"ר אליהו לופיאן זצ"ל תיקן את הנוסח לומר 'חלו נא'. וכן נוהגים עד היום בישיבת 'כנסת חזקיהו' כפר חסידים, וכן מדלגים על 'מכניסי רחמים' כפי שהיה רבי אליהו נוהג לדלג (ש.ש.). וכן כתב האגרות משה בשם סידור עיון תפילה שיאמר 'חלו נא' שאינו לשון בקשה כמו 'חלו נא'.

וכן בפיט 'מידת הרחמים' יש גורסים עלינו נגלגלה, ולפני קוננו תחנתנו נפילה ובעד עמנו רחמים נשאלה.

3. מותר לבקש סיוע ממלאכי השרת

בגמ' (סנהדרין מה:): הַיְעָרֵךְ שׁוֹעֵךְ לֹא בְצַר (איוב לו, יט) ר' יוחנן אמר לעולם יבקש אדם רחמים שיהיה הכל מאמצין את כחו ואל יהו לו צרים מלמעלה. ופירש רש"י (ד"ה לעולם) שיסייעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים, ושלא יהו לו מסטינים מלמעלה, וכוונת הפסוק שאם באת לערוך שועך תערכהו באופן שלא יהו לך צרים, ושכולם יהיו במאמצי כחך.

וכתב בספר שיבולי הלקט (סדר ראש השנה סימן רפב) מהגמ' בשבת שהשואל בלשון ארמי אין נזקקין לו, ומהגמ' בסנהדרין שלעולם יבקש אדם רחמים, שיסייעוהו המלאכים לבקש רחמים, יש ראייה לאמירת הפיוט 'מכניסי רחמים' ולתפילה למלאכים. והביא ראייה מדברי הגמ' בשבת, שיש לאדם 'פרקליטים' המצילים אותו מחוליו, ו'אפילו תרצ"ט מלאכים אומרים לחובה, ואחד לזכות, ניצול, שנאמר (איוב לג, כד) מְלַאֲךְ מְלִיץ אֶחָד מִנִּי אֶלְף. ומבואר שהמלאכים 'מליצים' בעדינו, ולכאורה גם מותר לבקש מהמלאכים, שלא יפריעו לקבלת תפילותינו, ואין בזה איסור פניה ל'אמצעי'.

4. יישובים ופירושים ב'מכניסי רחמים'

וכתב השדי חמד (מערכת ראש השנה סימן א) שרבים מגדולי הפוסקים המליצו לאומר. ויש שכתבו שהמהר"ל אמר 'מכניסי רחמים' כניסו רחמינו, כי מה שאנו אומרים מכניסי רחמים, אין זה בקשה כלל, רק שהאדם מצווה כך למלאכים.

כתב בליקוטי מהרי"ח בשם ספר בשבלי הלקט (סימן רפב) שמקור הפיוט במדרש (שיר השירים רבה) על הפסוק (שיר השירים ב' ז') הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם שְׁכַנְסַת יִשְׂרָאֵל אומרת למלאכים העומדים על שערי תפילה, שיוליכו תפילתה ודמעתה לפני הקדוש ברוך הוא, ויהיו מליצי יושר לפניו.

והוסיף בליקוטי מהרי"ח שיש פיוט דומה ב'סדר הסליחות' של רב עמרם גאון, קולי לאלקים קולי למשרתיו בקשו רחמים.

מנהג ישראל תורה

מזמור - 'שלום עליכם'

בליל שבת כאשר נכנסים הביתה נוהגים לזמר שלום עליכם מלאכי השרת, מלאכי עליון, ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: (ג"פ): בואכם לשלום מלאכי השלום, מלאכי עליון, ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: (ג"פ): ברכונו לשלום מלאכי השלום, מלאכי עליון, ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: (ג"פ): צאתכם לשלום מלאכי השלום, מלאכי עליון, ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: (ג"פ): מקור הפיוט 'שלום עליכם' הוא מספר תיקוני שבת מתלמידי האריז"ל.

ויש שנוהגים לומר רבון כל העולמים וכו' מודה אני לפניך ד' אלקי ואלקי אבותי. על כל החסד אשר עשית עמדי וכו' אדון השלום מלך שהשלום שלו ברכני בשלום וכו' וזכנו לקבל שבחות מתוך רוב שמחה וכו' אנא מלך מלכי המלכים צנה למלאכיך מלאכי השרת משרתי עליון וכו' מלאכי השלום בואכם לשלום ברכוני לשלום ואמרו ברוך לשלחני הערוך. וצאתכם לשלום מעתה ועד עולם אמן סלה:

ולכאורה גם כאן מבקשים 'ברכוני לשלום מלאכי השלום', 'מלאכי השלום בואכם לשלום ברכוני לשלום'. וזה הכי לא מובן, כי בכל השאר ניתן לפרש שהם רק האמצעי, אבל 'ברכוני' משמע שהם עצם המברכים. ואותה קושיה יש על הפסוק שאמר יעקב אבינו לא אשליחך פי אם ברכתיני.

ובאמת מובא בהנהגות מהר"ח מוולאז'ין (כתר ראש אות צג) שלא אמר 'ברכוני לשלום' לפי שאין לבקש מהמלאכים דבר.

מאידך הגרש"ז אויערבאך זצ"ל מצדיק את המנהג (הליכות שלמה מועדים תשרי אדר, פרק ראשון הערה 17), שכיון שמצינו שזה תפקיד המלאכים בליל שבת, כמבואר בגמ' (שבת קיט:): ששני מלאכי השרת מלוין את האדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע. וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת, מלאך טוב אומר: יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך. ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו. ואם לאו, מלאך רע אומר: יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו, אם כן שפיר שייך לבקש מהם, שאכן יקיימו את השליחות שלהם ויברכוהו. וכעין שצייד המהר"ל מפראג (נתיבות עולם נתיב עבודה פרק יב) להתיר לצוות למלאך הנשלח לעשות שליחותו. והוסיף רבי שלמה זלמן, שלכן אומרים 'מלאכי השלום' ולא 'מלאכי השרת' להדגיש שאומרים להם רק לעשות מלאכתם לברכנו בשלום.

ויש להוסיף הטעם ששייך בקשה, שהרי מוטל על המלאכים לראות אם הבית מוכן כדבעי אז יברכו את בעל הבית ואם לא להיפך חס ושלום. ועל זה מבקשים מהם, גם אם הבית לא מוכן לגמרי כמו שצריך, ואינם ראויים לברכה כל כך, בכל זאת ילכו לפנים משורת הדין ויברכוהו

(ר.ב.ק.). ❖

ואילו ר"י בר יקר (רבו של רש"י), ביאר בפירושו על התפילה, שאמנם אסור להתפלל למלאכים, אבל מה שאומרים 'מכניסי רחמים' מתכוונים לצדיקי הדור, שירבו תחנונים ותפילות לפני המקום, להגן על דורם, שיש להם אחריות על זה. והוסיף שיש חילוק בין 'תפילה למתים' לבין 'תפילה למלאכים', כי הצדיקים אפילו במיתתם קרויים חיים, אבל במלאכים אין ראוי להתפלל אליהם, כדי שלא יבואו לטעות אחריהם.

עוד ישוב מצינו בדברי מהר"י מברונא, (מרבותינו הראשונים) שבקשת 'מכניסי רחמים' הפונה אל המלאכים, וכן הפיוט 'מידת הרחמים' הכוונה דרך שפלות ועבדות, שמדבר אל יועצי המלך בפני המלך שידברו אליו, כי מתבייש להתקרב אל המלך, ולכן אינו נחשב 'אמצעי' כלל.

ובאגרות משה יישב, שכיון שהמלאכים שליחים מאת ה' להיות סנגורים עלינו, אנו מבקשים מהם שיעשו את שליחותם באהבה, וגם יבקשו עבורנו חוץ מהסנגוריה. ומחמת שהם כבר שלוחים מהשי"ת, אפשר להתפלל על שליחותם, שיקבל הקב"ה את הסנגוריה שלהם, וזה לא נכלל באיסור לבקש ממלאכים כלל.

ובגשר החיים (אות ו') כתב שכשמבקשים מהמלאכים להתפלל אל הקב"ה שיקבל את התפילה, זהו כמו שמבקשים מצדיק שיתפלל אל ה' עבור חולה וכדומה ומה שכתוב בירושלמי לא להתפלל למלאכים, הכוונה שחושב שהם עצמם יכולים לעשות משהו, וכך יש לבאר שמה שאמרו הרמב"ם והראשונים שלא לעשות שום מלאך לאמצעי, הכוונה כשחושב שיש בכוחם לעשות משהו. אבל כשמבקש מהם להיות מליץ שתקבל התפילה לפני ה', כוונתו לשמים.

וכן הרחיב הג"ר אשר זעליג וייס שליט"א (בספרו **מנחת אשר** מועדים ראש השנה סימן א'), שהאיסור הוא רק 'לעבוד למלאכים', אבל כשאנו מזכירים מלאכים בתפילה אין אנו מקבלים אלוהותם עלינו, אלא מבקשים מהם שיכניסו תפילותינו. והוא הדין כשפונים אל שוכני עפר שימליצו טוב בעדינו, אין זה 'דרך עבודה' להם אלא כח התפילה וזה כמו לבקש מצדיק חי.

ולפי זה ביאר מה שהתפלל אלעזר בן דורדיא אל ההרים והגבעות שיבקשו עליו רחמים. וכן כשאומר 'זבדיה ישמרנו' כוונת תפילה זו אל הקב"ה ומותר לפנות גם למלאכים. ואמנם הביא מה ששמע עד מפי עד **שהחפץ חיים** מחה שלא לאומרו. עכ"ד.

וסיים שם במנחת אשר שיש להתיר לומר פסוק 'זבדיה ישמרנו', כי באמת אינו בקשה מהמלאכים אלא בקשה מהשי"ת, והשם זבדיה הוא שם קדוש שאסור להגותו בפה, וכך מבואר בסידורי הספרדים לכוון מתחילה בשם זה ולומר רק מישמרני, וכך משמע מהמשך הנוסח - כן יהי רצון מלפניך אלוקים, משמע שזו בקשה מהשי"ת (מ.א.).

5. ההבדל בין מלאכים לצדיקים

צריך להבין מה ההבדל בין פניה למלאכים שיתפללו עלינו שיש אוסרים, להשתטחות על קברי צדיקים בבקשה שימליצו טוב בעדינו שיש מתירים. כמבואר בדברי הכתר ראש שהובא לעיל, שלמרות שאסר להתפלל למלאכים, אך התיר להתפלל לצדיקים שאינם בעולם.

וכן צריך להבין מדוע כאשר מבקשים לחכם שיעורר רחמים עליו אין בכך סתירה למה שאומרים 'שהבורא יתברך שמו לו לבדו ראוי להתפלל'. כמבואר בגמ' (בבא בתרא) כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם, ויבקש עליו רחמים, וכתב הנמוקי יוסף שנהגו בצרפת, כל מי שיש לו חולה, מבקש מרב בעל ישיבה שיברך אותו. וכך נפסק להלכה ברמ"א. והרמב"ן ביאר את הפסוק וְתַלְוּ לְדָרְשׁ אֶת ה', כי רבקה אמנו ביקשה מהנביא שיתפלל עליה.

והנה בספר בית אלקים למבי"ט כתב שיש הבדל בין מה שנוהגים לבקש מהצדיקים שיתפללו עבורינו, לבין פניה למלאכים, כי במלאכים יש חשש שיטעו העולם אחריהם, ועיין שם שביאר שני טעמים בחילוק הזה.

ביאור נוסף כתב המהר"ל וכפי שביאר החתם סופר בדבריו, שישראל אינם צריכים למליץ, וכשמשתמשים במלאך מליץ אינו אלא 'קטנות אמונה' חלילה, אבל כשמתפלל לצדיקים, מכיון שכל ישראל 'שותפים' ו'גוף אחד', וכשאחד מצטער גם חברו מרגיש עמו ומצטער, כאשר מודיע לצדיק על צערו, נמצא שהצדיק מתפלל בעד עצמו ואין זה אמצעי כלל. וכך מבואר גם בדברי המהר"ם שיק והמנחת יצחק בתוך דבריהם.

סיכום הגיליון:

6. דינים העולים

בהרבה מקומות מצינו בקשה מהמלאכים. יעקב אבינו ביקש למלאך ברכני. יעקב אבינו - המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים. בברכת המזון - במרום ילמדו. בסליחות - מכניסי רחמים הכניסו רחמינו. מלאכי רחמים חלו נא. מידת הרחמים עלינו התגלגלי. בראש השנה - מלאכים

היוצאים מן התקיעות יעלו למעלה. בכפרות ערב יום הכיפורים אומרים אם יש עליו מלאך מליץ אחד מיני אלף.

בליל שבת - ברכוני לשלום. לפני הכניסה לבית הכסא - התכבדו מכובדים. בהלל - זבדי'ה ישמרנו ויחיינו.

נחלקו הקדמונים האם מותר לבקש מהמלאכים שיעוררו עלינו רחמים לפני הקב"ה. לכל הדעות אסור לבקש מהמלאכים שיושיעו מכח עצמם כשאנו השליחות שלהם. וזה אחד מעיקרי האמונה שאין ראוי להתפלל לזולתו.

פיוט 'מכניסי רחמים'; יש אוסרים לאומרו כי אסור להתפלל למלאכים, ויש מתירים שכן מצווים להם ולא מבקשים מהם. או משום שמותר לבקש מהם לקיים שליחותם ויש מפרשים שהכוונה לצדיקי הדור.

פיוט 'מלאכי רחמים'; יש אוסרים לאומרו ויש מגיחים 'אבות העולם אהובי עליון', ויש גורסים 'יחלו נא', ויש מתירים לאומרו בנוסח המקובל.

מזמור 'שלום עליכם' רוב ישראל נוהגים לומר בליל שבת 'ברכוני לשלום' (וכן 'ואמרו ברוך לשולחני הערוך'), יש שאין אומרים פסקא זו שאסור לבקש ברכה מהמלאכים, ויש מיישבים שרק מבקשים מהם לקיים שליחותם.

פסקא 'צאתכם לשלום', יש מוחקים פסקא זו, ויש גורסים 'בצאתכם', יש מיישבים שכאשר ייצאו יהיה לשלום, ויש אומרים שמבקשים מהם לצאת מיד בבחינת קודש הקדשים. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

לעילוי נשמת

מרת לאה בת רבי
חיים שמעון הכהן
ע"ה

נלב"ע ערב יום

הכיפורים תשע"ג
ת.נ.צ.ב.ה.

הנושא לשבוע הבא:

אושפיזין עילאין – ענינא דיומא

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הופעת העלון

לרפואת מרן המשגיח
הגה"צ רבי נפתלי בן
סילקא לאה (קפלן)
שליט"א בתושח"י

